

Täysistunto

Torstai 3.12.2020 klo 16.00—22.05

28. Lakialoite laiksi julkisten alojen eläkelain ja työntekijän eläkelain muuttamisesta

Lakialoite LA 36/2020 vp Mari-Leena Talvitie kok ym.

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 28. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sosiaali- ja terveystieteiden osastolle.

Lähetekeskusteluun varataan enintään 30 minuuttia. Asian käsittelyssä noudatetaan aikataulutettujen asioiden osalta sovittuja menettelytapoja. — Aloitteen ensimmäinen allekirjoittaja, edustaja Talvitie, olkaa hyvä.

Keskustelu

21.03 **Mari-Leena Talvitie kok** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Käymme tosiaan lähetekeskustelua tekemästani lakialoitteesta, joka on ennen kaikkea yhdenvertaisuusasia. Lakialoitteessa esitämme, että jokaisella suomalaisella vähintään viisi vuotta avio- tai avoliitossa olleella olisi puolison menehdyttyä oikeus kuuden kuukauden leskeneläkkeeseen, niin kutsuttuun alkueläkkeeseen. Nyt näin ei ole.

Nykyinen laki kohtelee erityisesti avoliitossa eläviä sekä alle 50-vuotiaita, lapsettomia sekä uusperheissä eläviä leskiä epäoikeudenmukaisella tavalla. Nykylain mukaan heillä ei ole ollenkaan oikeutta leskeneläkkeeseen, ja asia koskettaa arvion mukaan satoja nuoria, lapsettomia tai uusperheissä eläviä leskiä sekä jopa tuhansia avopuolisoja iästä riippumatta.

Lakialoitteelle on laajaa tukea. Muun muassa Eduskunnan monimuotoiset perheet -ryhmä ja Nuoret lesket ry ovat tukeneet lakialoitetta, sekä kymmenet kollegat salin laidasta laitaan. Asiaan on odotettu korjausta jo pitkään, sillä perhe-eläkeuudistus käynnistyi 2017 ja kesällä 2019 työmarkkinajärjestöt sopivat perhe-eläkeuudistuksen raameista. Mediatietojen perusteella kuitenkin näyttää siltä, että odotettua korjausta ei olisi tulossa. Siksi lakialoite on entistä tarpeellisempi ja ajankohtainen. Se tulee ottaa huomioon nyt, kun perhe-eläkejärjestelmää uudistetaan ja hallituksen esityksen odotetaan tulevan talvella eduskuntakäsittelyyn.

Mistä asiasta on kyse arjen tasolla? Jaan tositarinan kesältä 2017. Siskoni jäi yllättäen leskeksi ollessaan 40-vuotias — itse asiassa samanikäisenä kuin itse olen nyt. Muistan kuin eilisen sen aamun, jolloin olin lähdössä ajamaan SuomiAreenaan Poriin. Luin viestin, jossa oli pyyntö soittaa ennen kuin lähdän auton rattiin. Porin sijaan suuntasin Etelä-Pohjanmaalle, ja seuraavat viikot asuimme siskoni perheen luona surukodissa. Kaiken muun tuen ja tarpeen keskellä näin itse, kun siskoni luki Kelan kirjettä. Kela siis lähetti uusioperheen

Pöytäkirjan asiakohta PTK 157/2020 vp

äidille postissa kirjeen, jossa luki: Avioliittonne on purkautunut, koska puolisonne on kuollut. Teillä on oikeus leskeneläkkeeseen. Ja ohjeet tuen hakemiseen. Kaiken muun tuskan, kaipuun ja surun keskellä oli aika pöyristyttävää, sillä muutaman viikon päästä Kela ilmoittikin toisin. Siskolla ei ollutkaan oikeutta leskeneläkkeeseen, edes siihen kuuden kuukauden alkueläkkeeseen, josta tästä lakialoitteesta on kyse, koska hänellä ei ollut puolison kanssa yhteisiä lapsia, oli vain hänen ja puolison lapsia, eikä hän ollut vielä täyttänyt 50:tä vuotta.

Tein aiheesta kirjallisen kysymyksen viime keväänä, minkä johdosta sain ihmisiltä paljon samantyyppisiä viestejä ja arjen tarinoita. Niissä toistui sama epäoikeudenmukaisuuden tunne. Emme voi valitettavasti jälkikäteen näiden leskien asemaa korjata, mutta lakimuutoksella voitaisiin korjata tilanne tulevien leskien kohdalla.

Valitettavasti asia koskettaa useita nuoria leskiä joka viikko, myös tänään. Lisäksi se koskettaa satoja, ellei tuhansia, heitä, jotka ovat eläneet pitkään, vuosikymmeniä, avoliitossa mutta eivät ole olleet naimisissa tai eivät ole ehtineet ennen puolison kuolemaa elää avioliitossa viittä vuotta. Lakialoite ehdottaa korjausta myös tähän. Eli kaikilla leskillä, jotka ovat eläneet viisi vuotta joko avio- tai avoliitossa, olisi oikeus kuuden kuukauden alkueläkkeeseen.

Arvoisa puhemies! Nykytilassa tosiaan Kelan maksamassa leskeneläkkeessä on kaksi osaa: kuuden kuukauden alkueläke, joka voi alkaa puolison kuolinpäivää seuraavan kuukauden alusta, jos vaadittavat ehdot täyttyvät, sekä mahdollinen jatkoeläke. Molempien maksaminen nykytilassa loppuu, kun leski täyttää 65 vuotta. Kun puoliso kuolee, leskellä on oikeus Kelan maksamaan leskeneläkkeeseen, mikäli hänellä ja hänen puolisolllaan on tai on ollut yhteinen lapsi. Tällöin lesken iällä ei ole merkitystä. Jos leskellä ja hänen puolisolllaan ei ole yhteistä lasta, on leskellä oikeus leskeneläkkeeseen, mikäli kaikki seuraavat ehdot täyttyvät: avioliitto on solmittu ennen kuin leski täytti 50 vuotta ja puoliso 65 vuotta, avioliitto on jatkunut vähintään viisi vuotta ennen puolison kuolemaa, sekä leski on ollut vähintään 50-vuotias puolison kuollessa, tai hän on saanut työeläkelain tai kansaneläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä vähintään kolme vuotta. Ongelma Kelan maksamassa leskeneläkkeessä on siis se, että alle 50-vuotias leski, jolla ei ole yhteistä lasta kuolleen puolison kanssa, ei saa lainkaan leskeneläkettä, edes sitä kuuden kuukauden alkueläkettä. Tämä ja avioliiton solmimisajankohtaan ja avioliiton kestoon liittyvät rajoitteet aiheuttavat sen, että lesket ovat keskenään eriarvoisessa asemassa.

Nuorella, lapsettomalla tai avoliitossa elävällä leskellä on kuitenkin yhtäläinen tarve taloudelliseen tukeen sopeutumisvaiheessa. Puolison kuolema on monesti ennakoimaton kriisitilanne, joka vaikuttaa tutkitusti lesken toiminta- ja työkykyyn. Tilanteen itsessään aiheuttaman kuormituksen lisäksi nuori leski voi leskeneläkkeen rajoitusten vuoksi joutua taloudellisiin vaikeuksiin. Kaikilla ei ole tukiverkostoa, ja voi joutua kantamaan vastuuta arjesta yhtäkkiä aivan yksin. Ikävaiheelle on tyypillistä, että on velkaa eikä juurikaan varallisuutta. Akuutissa kriisissä on kohtuutonta, jos menettää puolison lisäksi kodin ja sen myötä tutun lähiverkoston.

Lapsettomien leskien rajaaminen eläkelain ulkopuolelle osoittaa, että lainsäädännössä ei ole haluttu tunnistaa erilaisia perhetilanteita eikä moninaistuvia perherakenteita. Esimerkiksi uusperheessä eletään usein lapsiperhearkea, vaikka lapset eivät ole yhteisiä. Leski-perheessä taloudellinen kriisi vaikuttaa lapsiin ja heidän mahdollisuuksiinsa muun muassa asua ja harrastaa tutussa ympäristössä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 157/2020 vp

Avioliiton solmimisajankohtaan ja avioliiton keston liittyvät rajoitteet eivät tunnista myöskään avioliittojen yleisyyttä. Alle viiden vuoden avioliittoa on saattanut edeltää vuosikymmeniä kestänyt avioliitto.

Tästäkin sain monta, monta tarinaa viime vuonna. Yksi ehkä koskettavimmista tarinoista oli sellainen, että puolisoilla oli ollut 26 vuotta avioliittoa. He olivat solmineet avioliiton, ja 17 päivää sen avioliiton solmimisen jälkeen puoliso oli yllättäen menehtynyt. Vaikka heillä oli ollut 26 vuotta yhteistä liittoa takana, niin lain edessä tämä leski jäi ilman yhdenkään päivän leskeneläkeoikeutta.

Talouteen vielä: Leskeneläkettä vähennetään nykyisen lainsäädännön mukaan puolen vuoden alkueläkkeen jälkeen huomioimalla lesken oma laskennallinen työeläketurva. Vähennys johtaa yleensä tilanteeseen, että eläkettä ei makseta puolen vuoden jälkeen lainkaan. Nuorena leskeytyneen leskeneläke on näin käytännössä määräaikainen, kuuden kuukauden määräaikainen, ja eläkkeestä hyötyisivät kaikista pienituloisimmat lesket, jotka muuten turvautuisivat verovaroin katettuun sosiaaliturvaan. Näin ollen leskeneläkeoikeuden laajentaminen lisää kustannuksia maltillisesti.

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2017 leskeksi jäi 563 alle 50-vuotiaasta. Osalla heistä on yhteisiä alaikäisiä lapsia, ja he ovat siten jo eläkeoikeuden piirissä. Keskimääräinen leskeneläke on 575 euroa kuukaudessa, ja yli puolella leskeneläkkeen saajista eläke on tätä pienempi.

Arvoisa puhemies! Lopuksi vielä perhe-eläkeuudistukseen. Sen tavoitteena on ajanmukaistaa työeläkelakien ja kansaneläkelain mukainen perhe-eläketurva vastaamaan yhteiskunnan ja perheiden muuttuneisiin tarpeisiin. Uudistusta on siis tehty vuodesta 2017, ja työmarkkinajärjestöt ovat sopineet kesällä 2019 tietyistä raameista. Tavoitteena on ensisijaisesti turvata kuolemaa seuranneen sopeutumisvaiheen toimeentuloa. Tavoitteena on myös parantaa lasten ja lapsiperheiden asemaa sekä kohdentaa perhe-eläke-etuuksia uudelleen huomioiden työelämässä, perheiden rakenteissa ja yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset. Mitä muuta se olisi kuin huomioida juuri yhdenvertaisen leskeneläkkeen kautta nämä työelämässä, perheiden rakenteissa ja yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset?

Perhe-eläkeuudistus sisältää työmarkkinakeskusjärjestöjen sopimuksen leskeneläkeoikeuden ulottamisesta tietyin edellytyksin avopuolisoille. Mediatietojen perusteella tämä hallituksen esitys ei kuitenkaan korjaa näitä uusioperheiden eikä nuorten leskien asemaa, sillä jos puolisoilla ei ole yhteistä lasta, heidät luokitellaan edelleen niin sanotusti lapsettomiksi, vaikka arki olisi aivan toista. Juuri tämän epäkohdan tämä lakialoite korjaisi yhdenvertaiseksi.

Arvoisa puhemies! Lapsettomien ja uusperheiden leskien jättäminen eläkelain ulkopuolelle osoittaa, ettei lainsäädännössä haluta tunnistaa näitä erilaisia perhetilanteita. Leskeneläkeoikeuden laajentaminen alle 50-vuotiaille, lapsettomille leskille ja avopuolisoille ei ole suuri taloudellinen satsaus. Se on ennen kaikkea yhdenvertaisuusasia, joka koskettaa satoja ihmisiä vuosittain arjen sekä vaikean, usein yllättävän surun ja kaipuun keskellä.

Olen käynyt aloitteen läpi sosiaali- ja terveysvaliokunnan puheenjohtajan, edustaja Markus Lohen kanssa, ja valiokunnan varapuheenjohtaja, edustaja Mia Laiho on allekirjoittanut lakialoitteen. Myös vastuuministeri Pekonen on tietoinen lakialoitteesta ja on myöskin kirjalliseen kysymykseen keväällä vastannut. Vetoankin koko valiokuntaan, että he ottavat lakialoitteen käsittelyyn, vaikka siinä ei ole sataa nimeä, mutta kymmeniä kuitenkin, kun tuleva perhe-eläkeuudistus tulee eduskuntaan ja sosiaali- ja terveysvaliokunnan käsittelyyn tulevana talvena. — Kiitos.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 157/2020 vp

21.13 Sari Multala kok: Arvoisa puhemies! Kiitos edustaja Talvitiele tästä tärkeästä lakialoitteesta ja myös näiden henkilökohtaisten kokemusten jakamisesta. Kukaan ei varmasti toivo itselleen eikä läheisilleen sitä tilannetta, että puoliso kuolee ennalta-arvaamattomasti, tai vaikka sen tietäisi, se on aina erittäin surullinen tilanne. Ja siihen tilanteeseen vielä vähemmän toivoisi sitä taloudellista vaikeutta, joka saattaa aiheutua siitä, että jää yllättäen yksin. Se on tietenkin aina jokaiselle merkittävä, iso kriisi, kun läheinen menehtyy.

On oikeastaan aika erikoista, että tilanteessa, jossa vaikka erotaan puolisoista, se toinen puoliso on elatusvelvollinen siinä tilanteessa, jos lapset jäävät ikään kuin pääasiallisesti toisen huolehdittavaksi, mutta että siinä tilanteessa, jos vaikkapa, kuten tässä edustaja Talvitie kuvaili, puoliso kuolee ja saattaa olla vaikka molempien lapset huolettavana, ei ole oikeutettu mihinkään yhteiskunnan tukeen. Ja se tilanne saattaa olla taloudellisesti tietenkin vielä vaikeampi, koska omakin työkyky siinä saattaa monesti ainakin jonkun aikaa kärsiä, vaikka ikä sinällään olisikin vielä sellainen, että työhön kykenisi. Sen vuoksi tämä ehdotus siitä, että tämän kuuden kuukauden ajalta saisi jokainen leski eläkettä riippumatta siitä, minkä ikäinen itse tai puoliso on tai onko yhteisiä lapsia, on erittäin tärkeä. Ja yhdyin niihin toiveisiin, että valiokunta ottaisi tämän asian käsittelyyn siinä yhteydessä, kun tähän asiakokonaisuuteen liittyviä asioita muutenkin eduskuntaan on tulossa.

Ja tämä asia, joka ei välttämättä kustannuksellisesti yhteiskunnalle ole suuri, on kuitenkin sille yksittäiselle perheelle, sille yksittäiselle leskelle erittäin tärkeä. Toivottavasti tulevaisuudessa voisimme olla siinä tilanteessa, että kaikki lesket ovat samalla viivalla ja voivat siinä tilanteessa, jossa tällainen äkillinen kriisi koskettaa, huolehtia omasta perheestään ja pysyä myös siinä tutussa, turvallisessa ympäristössä, esimerkiksi omassa kodissaan. — Kiitos.

21.16 Mauri Peltokangas ps: Arvoisa puhemies! Osaltani haluan myös kiittää edustaja Talvitietä erittäin tärkeästä lakialoitteesta ja ansiokkaasta työstä tämän aiheen parissa. Myöskin kiitän tuosta esittelypuheesta ja siitä, että toitte asian selkeästi henkilökohtaisen kokemuksen kautta saliin tiedoksi. Ihmisten arjesta löytyvät ne laissa olevat puutteet usein, ja se, kun näihin edustaja puuttuu ja pyrkii niitä korjaamaan, on erittäin hienoa.

Ja toivon myös osaltani, että valiokunta ottaa käsittelyyn edustaja Talvitien hienon lakialoitteen, jonka itsekin allekirjoitin. — Kiitos.

21.16 Ritva Elomaa ps: Arvoisa puhemies! Myös minä kiitän erittäin paljon edustaja Talvitietä tästä lakialoitteesta, jonka hän esitteli, lakialoite leskeneläkkeestä esimerkein, ja täytyy sanoa, että se on todella kannatettava, ja kannatan sitä lämpimästi.

Se, että lapsettomat ja uusperheet ovat laissa leskeneläkkeestä sen ulkopuolelle rajattuja, tuntuu aivan käsittämättömältä. Yhdenvertaisuus ei mitenkään toimi tässä kohtaa. Alle 50-vuotias leski, jolla ei ole yhteisiä lapsia puolisonsa kanssa, ei ole oikeutettu leskeneläkkeeseen. Puolison kuolema on jo sinänsä niin kova, karu paikka, että ensimmäiseksi ei tule varmaan mieleen, että siihen liittyy myös tällainen taloudellinen puoli.

Toivon, että tämä saa ansiokkaan käsittelyn ja että tämä laki toteutuisi. Kiitos vielä edustaja Talvitiele lakiin liittyvän työn tekemisestä. Lakialoitteet eivät ole niin yksinkertaisia tehdä, ja vaikka siinä ei yli sataa nimeä nyt olekaan, niin se ei tarkoita sitä, etteikö sen takana oltaisi. Sen takia toivon, että laki etenee ja se tulee täytäntöön. — Kiitos.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 157/2020 vp

21.18 **Merja Kyllönen vas:** Arvoisa herra puhemies! Edustajakollega Talvitie piti sellaisen esittelyn, että kyllähän siinä paatuneemmankin lainsäätäjän silmänurkka kostui, siitä omakohtaisesta kokemuksesta ja sen kertomisesta. Kyllähän lähtökohta on se, että kenenkään ei tarvitsisi surussa ja ikävässä enää kohdata tällaisia juridisia, lainsäädännöllisiä, taloudellisia pommeja, mitä siihen elämään sitten läheisen kuoleman yhteydessä vielä liittyy. Ja kyllä itse yhdyin siihen samaan ajatteluun, että toivottavasti valiokunta käsittelee tämän sillä vakavuudella ja voimalla, mikä eduskunnalle on tässä talossa annettu. Yhdenvertaisuus lain edessä on asia, jota meidän tulee valvoa, ja se on myöskin iso kysymys tässä leskeneläkkeitä koskevassa lainsäädännössä. — Kiitos.

21.19 **Mari-Leena Talvitie kok:** Arvoisa herra puhemies! Kiitoksia, kollegat Multala, Peltokangas, Elomaa ja Kyllönen näistä kannustavista sanoista. Tottahan on, että tässä näkyy se, että perhe-eläkelaki on pääosin noin 50 vuotta sitten tästä kohdasta säädetty, ja siinä mielessä laki kaipaa todellakin päivitystä tälle vuosituhannele ja tälle vuosikymmenelle. Olen ajatellut, että on tietenkin tärkeää, että meillä on hallitus ja oppositio ja hallituksen esitykset ja opposition esitykset. Mutta tein viime kaudella yhden lakialoitteen, joka oli asunto-osakeyhtiölain muutos. Sille oli laaja tuki laidasta laitaan, ja loppujen lopuksi se meni myöskin läpi. Siitä tuli oikeusministeriöltä todella hyvä esitys silloin oikeusministeri Häkkäsen aikaan ja ympäristövaliokunnan yksimielinen mietintö, ja se astui voimaan tuossa viime keväänä.

Ja tämänkin osalta nyt tosiaan on tulossa — jo tälle syksylle odotettu, mutta mahdollisesti tulevana talvena toivottavasti ja viimeistään kevätesittelyssä keväällä — täällä käsitelyyn tämä perhe-eläkeuudistus, jossa on siis mahdollisesti tämä laajennus tänne avopuolisolle, mutta myös tällä lakialoitteella olisi sitten mahdollisuus säätää tämä nuoren lesken oikeus tähän leskeneläkkeeseen, ainakin tämän kuuden kuukauden osalta, ja siinä mielessä sosiaali- ja terveysvaliokunnalla on kaikki edellytykset ottaa lakialoite käsitelyyn, kuten edustaja Elomaa sanoi, vaikka ei ole sitä sataa nimeä, kun on kuitenkin se perhe-eläkeuudistus tulossa, ja siinä mielessä toivon, että kaikki sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsenet ottavat tämän asian tosissaan, ja silloin myöskin voidaan laatia. Ymmärrän myöskin sen, että vaikka tämä tulee tästä Kelan perhe-eläkkeestä, niin nyt, kun hallitus on työmarkkinajärjestöille tietyt asiat antanut raamitettaviksi, työmarkkinajärjestöt eivät välttämättä ole ymmärtäneet, että raamittaessaan tiettyjä asioita sieltä pöydästä he raamittavat myös tämän Kelan perhe-eläkkeen ja sen, kenellä on oikeus siihen perhe-eläkkeeseen, eli tavaltaan kaksi lainsäädäntöä menee vähän ristiin.

Mutta kiitos tosiaan tästä kannustuksesta ja tuesta, ja toivottavasti lakialoite saa ansiokkaan käsittelyn sosiaali- ja terveysvaliokunnassa. — Kiitos.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.